

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Подшивайлова Федора Михайловича «Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Система вищої освіти в сучасному динамічному та мінливому світі залишається тією соціальною інституцією, де відбувається становлення особистості людини, інтегруються її світогляд і культура, закладаються основи майбутньої професії, кар'єри, життєвого успіху. Вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх фахівців завжди залишається пріоритетним для вищих навчальних закладів. Визначення шляхів досягнення стійкості, цілісності й гармонійного розвитку людської особистості та індивідуальності в освітньому середовищі потребує виявлення психологічних чинників розвитку мотиваційної сфери особистості студента, оскільки саме мотиваційна сфера є визначальною для становлення особистісної і професійної зрілості людини. Поглиблене вивчення сутності та структури мотиваційної сфери особистості, обґрунтування чинників, критеріїв, показників, умов, засобів, властивостей, індивідуально-типологічних особливостей розвитку мотиваційної сфери особистості студента-психолога набувають важливого теоретичного і прикладного значення, чим і обумовлена актуальність дисертаційного дослідження «Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога».

Дослідження виконано в межах комплексної теми науково-дослідної роботи Київського університету імені Бориса Грінченка «Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатопрофільної університетської освіти».

Дисертаційна робота Подшивайлова Ф. М. має чітку логіку побудови, коректно сформульований науковий апарат, доцільну структуру, що гармонійно поєднує теоретичний та емпіричний компоненти.

У вступі обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи, розкрито методологічні та теоретичні засади дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення дисертаційної роботи, наведено відомості про впровадження й апробацію результатів дослідження, їх висвітлення у публікаціях, представлено дані щодо структури й обсягу дисертації.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади мотиваційної сфери особистості студента» розкриває феноменологію мотиваційної сфери особистості у психологічній науці, модель мотиваційної сфери особистості, психологічні передумови розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога. Автор досить інноваційно підходить до викладу сучасних положень теорії мотивації, використовуючи для аналізу, систематизації та впорядкування накопичених знань про мотиваційну сферу особистості аксіоматичний підхід. Імпонує авторське визначення вихідних та базових понять досліджуваної проблеми.

Застосування аксіоматичного підходу дало можливість здобувачу виділити необхідні та достатні критерії для теоретичного аналізу мотиваційної сфери особистості: критерій рівня усвідомлення (на шкалі неусвідомлюване – свідоме), критерій вродженості – набутості, критерій функціональності, критерій онтогенетичної послідовності. Застосування виділених критеріїв дозволило структурувати мотиваційні феномени та виділити чотири складові мотиваційної сфери особистості: орієнтаційну, мобілізаційну, актуалізаційну й реалізаційну, які послідовно переходять одна в одну, утворюючи чотирьохтактний цикл. Слід відзначити доречність візуального представлення моделі мотиваційної сфери особистості у вигляді рисунка.

Поняття «психологічний чинник розвитку особистості» здобувач розглядає як внутрішню психічну передумову, що актуалізує процес розвитку особистості та детермінує напрям і характер його протікання. Самі ж психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості автор виділив на основі логіки освітнього процесу та алгоритму функціонування мотиваційної сфери особистості.

Необхідно відзначити ретельність у проведенні емпіричного дослідження, результати якого представлені у другому розділі «Емпіричне дослідження особливостей мотиваційної сфери особистості студента-психолога». Вибірка досліджуваних (274 студенти) – достатньо репрезентативна. Діагностичний інструментарій представлено одинадцятьма методиками. Особливо цінним є здійснення лонгітюдного дослідження динаміки змін в мотиваційній сфері особистості студентів упродовж чотирьох років навчання, що охоплює базовий рівень професійної підготовки психологів. Окрім кількісного опису показників орієнтаційної, мобілізаційної, актуалізаційної й реалізаційної складових мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів представлено якісну інтерпретацію виявлених особливостей мотиваційної сфери особистості у співставленні з аналізом останніх досліджень інших авторів у цій галузі.

Логічним продовженням аналізу результатів емпіричного дослідження є третій розділ дисертації «Типологізація мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів», у якому обґрунтовано ортогональне співвідношення окремих показників мотиваційної сфери як методу побудови типології особистості. Здобувач розробив три типології особистості студентів-психологів (за показниками «мотивація досягнення», «адаптивність – перфекціонізм», «учбова мотивація») по чотири типи у кожній, подав опис кожного з типів особистості, ґрунтуючись на емпірично виявлених особливостях мотиваційної сфери досліджуваних студентів. Досить цікавим і пізнавальним є співставлення емпіричних даних про рівень розвитку інтелектуальних здібностей різних типів за показником «мотивація

досягнення». Завершується третій розділ дисертації розробленою здобувачем програмою оптимізації розвитку мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів.

Висновки роботи повністю відповідають поставленим завданням дослідження та узагальнено відображають основні положення дисертації. Заслуговує на увагу бачення здобувачем широких теоретичних та прикладних перспектив вивчення мотиваційної сфери особистості.

Оцінюючи проведене Подшивайловим Ф. М. дисертаційне дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання.

1. Для пояснення функціонування мотиваційної сфери особистості здобувач використовує поняття «когнітивний контроль», під яким розуміє «свідомий процес залучення афективної енергії (тобто фізичної енергії організму, опосередкованої бажаннями) для виконання дій, спрямованих на задоволення усвідомленої потреби; когнітивний контроль певною мірою супроводжує мотиваційний процес, починаючи з формування бажання». Бажано було б детальніше пояснити, який зміст вкладає автор у висловлювання «афективна енергія тобто фізична енергія організму, опосередкована бажаннями».

2. Уточнення, з нашої точки зору, потребує розуміння автором сутності феномену «простір особистості» у визначенні одного з базових понять досліджуваної проблеми – «мотиваційна сфера особистості».

3. У другому розділі, в якому подано опис особливостей мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів, для вивчення орієнтаційної складової мотиваційної сфери особистості використано лише одну методику («Визначення структури емоційної спрямованості» (за В. А. Семиченко)), що є зрозумілим, оскільки ця складова здебільшого представлена неусвідомлюваним рівнем психіки. На нашу думку, використання методу АСПП (активного соціально-психологічного пізнання) є найбільш доцільним для роботи з неусвідомлюваною сферою психіки суб'єкта, а тому

рекомендуємо орієнтаційну складову мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів вивчати, використовуючи широкі можливості АСПП.

4. У поданій в третьому розділі дисертації програмі оптимізації розвитку мотиваційної сфери особистості майбутніх психологів вважаємо за доцільне більш широко використовувати методи глибинної психокорекції майбутніх психологів з використанням діалогічних форм роботи.

Зазначені зауваження істотно не впливають на загальну високу оцінку дисертації.

Автореферат в цілому відображає основний зміст дисертації. Результати дослідження достатньо повно висвітлено у 16 публікаціях автора, 13 з яких є одноосібними, апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, впроваджено у практику діяльності наукових установ і вищих навчальних закладів.

Отримані результати теоретико-емпіричного дослідження на тему «Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога» можуть бути корисними: психологам-науковцям при розробці теорії мотивації; психологам-практикам у здійсненні діагностичної, розвивальної, психокорекційної, консультативної, профілактичної функцій професійної діяльності для психологічного супроводу ефективного розвитку мотиваційної сфери особистості учнів та студентів; науково-педагогічним працівникам системи вищої і післядипломної освіти для оптимізації процесу підготовки й підвищення кваліфікації фахівців з психології. Основні положення дисертаційної роботи можуть бути використані під час вивчення навчальних дисциплін «Загальна психологія», «Експериментальна психологія», «Психодіагностика», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Психологія вищої школи» та спецкурсів з проблеми психології мотивації.

Дисертація Подшивайлова Федора Михайловича «Психологічні чинники розвитку мотиваційної сфери особистості майбутнього психолога» є самостійним завершеним науковим дослідженням зі спеціальності 19.00.07 –

педагогічна та вікова психологія, що за актуальністю, новизною, ступенем обґрунтованості та достовірності наукових положень, важливістю для психології одержаних автором дисертації результатів, теоретичною та практичною значущістю роботи відповідає вимогам п. п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а Подшивайлов Федір Михайлович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Доктор психологічних наук, професор,
дійсний член НАПН України,
завідувач кафедри практичної психології
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

Т. С. Яценко

Проректор з наукової роботи
та інноваційної діяльності, професор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького

С. В. Корновенко